

ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИНАНСОВ АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА ЗА ЦЕННИ КОЖИ В БЪЛГАРИЯ

Димитър Събев

I. Въведение

Българската агенция по безопасност на храните поддържа публичен регистър на обектите, където се отглежда пернат и космат дивеч¹. Според регистъра, към 08.2019 г. в страната функционират два обекта, предназначени за отглеждане на норки. Единият е разположен край ямболското село Чарган и има капацитет 1000 норки и техните приплоди, но по последни данни там се отглеждат само 160 животни. Другият е край старозагорското село Маджерито и е с разрешен капацитет от 128 576 животни. Към 08.2019 г. там има **118 685 животни**.

В тези ферми се отглежда *американска норка* (*Neovison vison*), която е най-важният вид за световната индустрия за ценни кожи. Животното е чуждо за европейската фауна и е силно инвазивно. Освен върху местните видове и екосистеми, избягалите норки нанасят поражения и на домашните стопанства. Животните се отглеждат в тесни клетки в условия, които са далеч от естествените и затова развиват поведенчески разстройства. Начинът на умъртвяването им противоречи на хуманното отношение към животните². Поради изброените причини, отношението на обществото към този бизнес става все по-негативно. Дотук в света са въведени **над 20 национални или регионални забрани за отглеждане на животни за ценни кожи**. Нараства и броят на модните компании, които публично се отказват да произвеждат дрехи от или да търгуват с ценни кожи.

Друга гледна точка имат големите производители като Дания и Гърция, които изтъкват, че този бизнес създава работни места и носи данъчни приходи, а и е „естествен“. Настоящият доклад има за цел да определи икономическите ползи и щети от евентуална забрана за отглеждането на животни за ценни кожи в България. Първо са разгледани тенденциите в отрасъла в Европа и света. След това е направен финансово-икономически анализ на дейността на фермата за норки край с. Маджерито. После

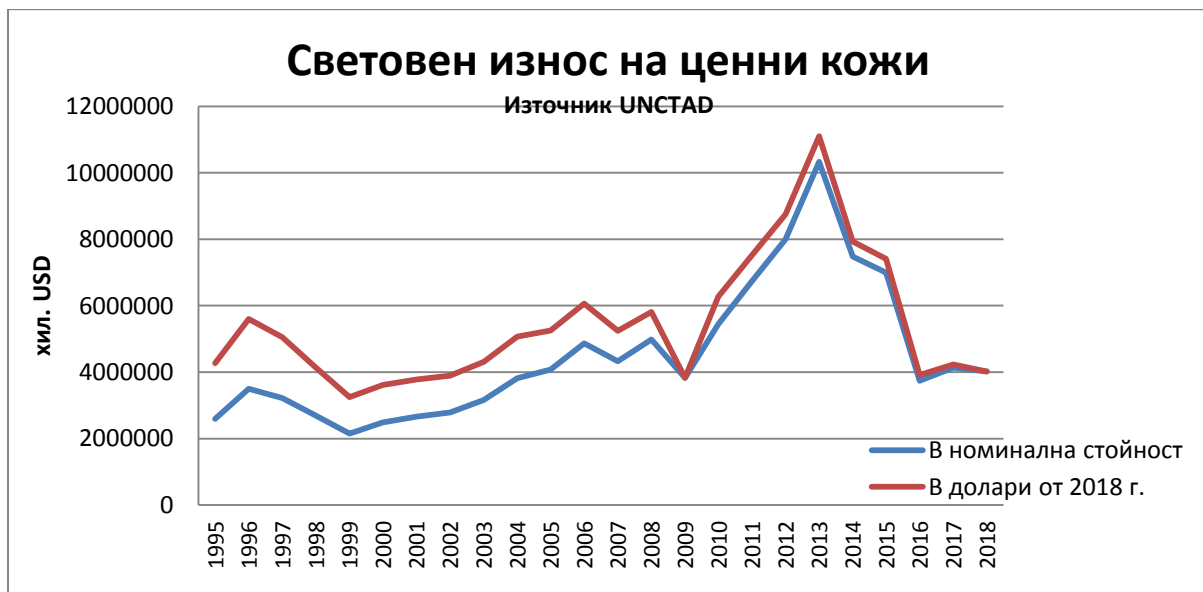
¹ Достъпен на http://www.babh.government.bg/bg/Object/site_register/view/5/Здравеопаз

² Linzey, Andrew. The Ethical Case Against Fur Farming, 2002 ; Център за оценка на риска по хранителната верига. Научно становище за отглеждането на американска норка в България, 2017.

докладът се насочва към рисковете и *екстерналите* (непреднамерените последици за трети страни) от отглеждането на норки. Накрая се сравняват установените ползи и разходи и се дава заключение за целесъобразността на този бизнес в България.

II. Глобални тенденции в индустрията за ценни кожи

Според базата данни на UNCTAD (комисията на ООН за търговия и развитие)³, износът на сурови ценни кожи (furskins)⁴ в света през 2018 г. възлиза на 2.43 млрд. долара, а на обработени ценни кожи – още 1.59 млрд. долара, или общо около 4 млрд. долара. На практика, глобалният размер на тази индустрия е значително по-голям (около 30 млрд. долара), тъй като много производители на ценни кожи ги реализират на вътрешен пазар, или ги изнасят не в суров вид, а като модни изделия.

От Фиг. 1 става видно, че през последните три години 2016-2018 г. световният износ на ценни кожи е на по-ниско (75%) от средното за последните десетилетия ниво. Ръстът на пазара между 2010 и 2015 г. вероятно е свързан с глобалната финансова криза и търсенето от инвеститорите на алтернативни активи, включително стоки на лукса. След 2016 г., резкият спад на световния експорт се дължи на изострящите се критики относно етичната страна на този бизнес и отказа на големи модни компании да използват ценни и екзотични кожи в своите колекции.

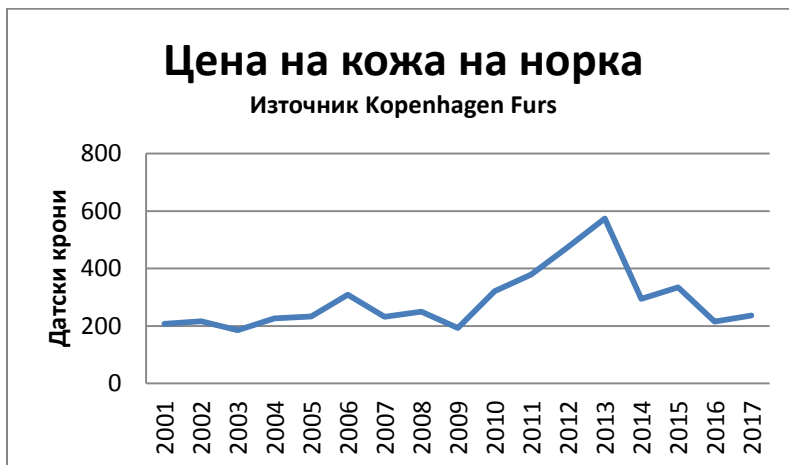
³ Достъпна на https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

⁴ Терминът се отнася за кожи с над 400 косъма на кв.см. Другите кожи, напр. на зайци, се определят като „skins with hair“ : https://www.leather-dictionary.com/index.php/Fur - Fur_skin#Fur - Fur_skin

Списъкът на „свободните от животински ценни кожи“ модни компании и търговци на облекла към момента наброява 1020 имена⁵. Към тях спадат „Шанел“ (от декември 2018 г.)⁶, „Майкъл Корс“ (от декември 2018 г.), „Гучи“ (от лятото на 2018 г.), „Прада“ (от май 2019 г.), „Зара“, H&M, „Армани“, „Версаче“⁷, Ралф Лорен и много други. През февруари 2019 г. британската верига модни магазини Selfridges с оборот 1.75 млрд. паунда официално се отказа от търговия с ценни и екзотични кожи⁸.

Тази доброволна инициатива се прехвърля и извън модната индустрия. Европейската банка за възстановяване и развитие през април 2019 г. прие актуализирана Екологична и социална политика, която влиза в сила от началото на 2020 г.⁹ **ЕБВР спира да финансира дейности, свързани с „отглеждане на животни с основна цел производство на кожи, както и всякакви дейности, свързани с производство на кожи“** (Appendix 1 (g): EBRD Environmental and Social Exclusion List).

Тези обществени, индустриални и институционални инициативи сериозно засягат бизнеса с ценни кожи. Copenhagen Fur, най-голямата аукционна къща за ценни кожи в света, в средата на 2019 г. уволни над 100 служители¹⁰, след като през 2018 г. освободи други 40. Според историческата статистика на датския аукцион, след 2016 г. цената на кожите е спаднала до около 78% от средната за периода след 2001 г. (виж Фиг. 2).

⁵ Достъпен на <https://furfreeretailer.com/>

⁶ „Chanel ends use of exotic skins in its fashion range“. BBC News, 4 December 2018.

⁷ „Versace to stop using furs in its collections“. Independent, 15 March 2018.

⁸ „Selfridges bans sale of exotic skins“. BBC News, 27 February 2019. : <https://www.bbc.com/news/uk-47383219>

⁹ Достъпна на: <https://www.ebrd.com/news/publications/policies/environmental-and-social-policy-esp.html>

¹⁰ „Fur flies as auction house sheds employees“. Copenhagen Post, 30 April 2019 : <http://cphpost.dk/news/business/fur-flies-as-auction-house-sheds-employees.html>

В отговор на този натиск, Международната федерация за ценни кожи (International Fur Federation) движи кампания, която представя кожата на животни като „устойчив избор“ – за разлика от изкуствените кожи. В ЕС по данни на IFF се произвеждат 50% от ценните кожи в света¹¹. Браншовата организация Fur Europe събира данни за производството по страни¹² и се вижда, че в ЕС към 2018 г. в 4400 ферми се отглеждат 29.9 млн. норки (без данни за Холандия) и близо 2.7 млн. лисици, както и по-малък брой чинчили и енотовидни кучета. Износът на кожи и изделия от кожи от ЕС възлиза на 606 млн. евро (данни за 2016 г. от UN Comtrade). Показателно е, че някои от големите износители на кожени изделия са забранили фермите за кожи у дома си.

Според справка, изготвена от българското Министерство на околната среда и водите¹³, **пълна забрана за отглеждане на животни за ценни кожи в ЕС** са въвели: Великобритания (през 2000 г., в сила от 2003 г.), Австрия (от 2004 г.), Нидерландия (от 1995 г. за лисици, от 1997 г. за чинчили, забраната за норки ще влезе в сила през 2024 г.), Словения (в сила от 2015 г.), Хърватия (в сила от 2017 г.) и Чехия (в сила от 2019 г.). В Унгария са разрешени само фермите за чинчили и зайци. В Испания предстои фермите за норки да бъдат затворени. Списъкът на страните членки, забранили производството на ценни кожи, междувременно се е разширил¹⁴ с Люксембург и Белгия (последните 17 ферми за норки във Фландрия ще бъдат закрити през 2023 г.)¹⁵. Извън ЕС, забрана за отглеждане на животни за ценните им кожи е въведена в Сърбия, Босна и Херцеговина и Северна Македония.

Страни като Германия, Швеция и Швейцария възприемат друг подход: не забраняват пряко дейността на фермите, но **въвеждат много високи изисквания за отглеждане на животните, което прави бизнеса нерентабилен**. Така, въпреки че в Германия новите изисквания за хуманно отношение към животните влизат в сила през 2022 г., още през април 2019 г. е затворила последната останала ферма за ценни кожи¹⁶. В Япония последната ферма за ценни кожи е закрыта през 2016 г. В щата Калифорния в

¹¹ Виж "Sustainable Fur": <https://www.wearefur.com/responsible-fur/natural-fur/>

¹² „Fur Industry by Country“: <https://www.fureurope.eu/fur-information-center/fur-industry-by-country/>

¹³ Становище на МОСВ до Председателя на Комисията по земеделието и храните във връзка с Национална гражданска инициатива „За забрана на отглеждането, умъртвяването и търговията с животни, с цел добив на ценни кожи на територията на Република България“. Изх. N 02-00-82/11.09.2018

¹⁴ Актуален списък на страните със забрани се поддържа на: <https://www.furfreealliance.com/fur-bans/>

¹⁵ „Belgium ends fur farming“. Fur Free Alliance, 23 July 2019 : <https://www.furfreealliance.com/historic-news-belgium-ends-fur-farming/>

¹⁶ „Germany’s last fur farmer gets out of the business“. PETA, 5 April 2019 : <https://www.peta.org/blog/germany-becomes-latest-country-ban-fur-farming/>

САЩ забрана за търговия с кожи има в градовете Лос Анджелис, Сан Франциско, Бъркли и Западен Холивуд, в момента се обсъжда забрана на територията на целия щат. В Ню Йорк също се подготвя забрана за търговията с ценни животински кожи¹⁷. Във Великобритания – първата страна със забрана на фермите за кожи, регулациите отиват още по-далеч и в парламента е внесено предложение за забрана и на вноса на кожи¹⁸.

Заради спада в търсенето на Запад, Китай се превръща във водещ производител и потребител на ценни кожи в света. Китайският пазар на ценни кожи се оценява на 17 млрд. долара, което е около 57% от световния обем. В същото време, промяната на потребителските вкусове в развитите страни засяга и китайската индустрия: ако през 2014 г. в страната са произведени 60 млн. кожи от норки, през 2016 г. по данни на официални китайски медии производството е спаднало с 41%¹⁹.

III. Финансово-икономически анализ на българското производство на ценни кожи

В предишни десетилетия в България са се отглеждали различни видове животни за ценни кожи, но в ограничен мащаб. В момента в страната са регистрирани две фирми, отглеждащи дивеч за производство на ценни кожи, като едната е с пренебрежимо малък капацитет. Тоест, анализът на сектора съвпада с по-големия производител: **„Фармпро“ ООД** със седалище в Стара Загора, жк. Индустриален, Птицекланица Градус. Компанията е с капитал 5000 лв. и се притежава от Ангел Иванов Ангелов и Станислав Лука Ангелов. Съдружниците са синове на братята Иван и Лука Ангелови – водещи акционери (всеки с по 40.72% дял) в „Градус“ АД, един от най-големите производители на пилешко месо в България. Към 2018 г., „Градус“ АД притежава активи на стойност над 363 млн. лв.

Връзката между „Градус“ АД и „Фармпро“ ООД е безспорна: освен че се управляват от бащи и синове, седалищата на двете фирми съвпадат, дори и електронният адрес за кореспонденция на „Фармпро“ ООД е gradus@gradusbg.com. „Градус – 1“ ООД, която е дъщерна фирма на „Градус“ АД, е преотстъпила **за безвъзмездно ползване на „Фармпро“ ООД** терен с площ 266 кв. м. на територията на

¹⁷ “Animal fur is obsolete: lawmakers push bills to ban sales in California, Hawaii and NYC”. Ecowatch, 30.05.2019 : <https://www.ecowatch.com/fur-bans-2638487971.html>

¹⁸ Виж House of Commons, Environment, food and rural affairs committee. „Fur trade in the UK“. 22 July 2018. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmenvfru/823/823.pdf>

¹⁹ “With global consumers rejecting animal fur as fashion, Chinese fur farms see their products plummet”. Global Times, 14 December 2017 : <http://www.globaltimes.cn/content/1080299.shtml>

птицекланицата с цел поставяне на хладилни камери за съхраняване на странични животински продукти (СЖП).

Според протоколи на БАБХ, обнародвани по реда на ЗДОИ²⁰, първите норки са заселени във фермата край с. Маджерито през 02.2014 г. Към 06.2017 г. **във фермата за норки са били заети 30 души**, от тях 2 ветеринарни лекари (посочената бройка не съответства задължително на работещите във „Фармпро“ ООД). Прави впечатление, че през юни 2017 г. оправомощени служители на БАБХ установяват несъответствие между разрешения капацитет при регистрацията на обекта (65 000 животни) и реалния брой отглеждани норки – 109 420²¹. Три месеца по-късно, Областна дирекция по безопасност на храните – Стара Загора удостоверява, че същият обект е предназначен за клетъчно отглеждане на 128 576 животни²².

Според годишния финансов отчет на „Фармпро“ ООД, през 2018 г. компанията има приходи от продажби на продукцията в размер на едва 3 хил. лв., след 171 хил. лв. приходи от продажби за 2017 г. В същото време, фирмата отчита голям ръст на запасите от продукцията и незавършено производство. През последните четири години „Фармпро“ ООД работи само на загуба и съответно **не внася корпоративен данък в държавния бюджет**. В долната таблица са обобщени основни финансови данни (в хил. лв.) за „Фармпро“ ООД на база годишните финансови отчети²³.

	2018	2017	2016	2015
Нетни приходи от продажби	3	171	564	1157
Увеличение на запасите	9084	6258	5834	4000
Счетоводна загуба	162	191	315	334
Активи	24260	20642	15228	11665
Задължения	25289	21509	15904	12026
Разходи за	579	548	619	418

²⁰ „Контролен лист за проверка на животновъдни обекти с интензивно отглеждане на селскостопански животни за спазване правилата за хуманно отношение към животните“ от 13.05.2015 г. и 11.04.2016 г.

²¹ Констативен протокол на ОДБХ – Стара Загора от 15.06.2017 г. В този документ прави впечатление следния пасаж: „Мъртвите норки се съхраняват във фризер до предаване на екарисаж. Води се дневник за смъртността... Средна месечна смъртност от 0.5 до 1%“.

²² Констативен протокол от 05.09.2017 г., довел до Удостоверение за регистрация на животновъден обект N 101/23673 от 07.09.2017 г. от ОДБХ – Стара Загора.

²³ Всички цитирани и коментирани финансови резултати на „Фармпро“ ООД са взети от годишните й финансови отчети, свободно достъпни в Търговския регистър.

възнаграждения				
Разходи за социални осигуровки	107	101	109	76
Материални запаси	20544	16446	11006	7668
Задължения към персонала	69	52	62	55
Осигурителни задължения	21	19	21	17
Собствен капитал	- 1029	-867	- 676	- 361

В наративен вид, съдържанието на таблицата говори за следното. **„Фармпро“ ООД работи трайно на загуба и за последните четири години регистрира счетоводна загуба от общо 1.002 млн. лв., което води до отрицателен собствен капитал (-1.029 млн. лв.). Фирмата отчита много ниски приходи от продажби, спаднали до едва 3 хил. лв. през последната година. Вследствие на това, тя е силно задължняла, като между 2015 и 2018 г. размерът на задълженията ѝ се увеличава със 110% и вече надхвърля 25 млн. лв.** Огромната част от задълженията са отнесени в статия „Други“, т.е. не са предоставени от финансови институции, а задълженията към доставчици са едва 5.5% от общото. Справка в отчетите за паричните потоци показва, че повечето задължения се дължат на получени заеми – но не от банки или контрагенти.

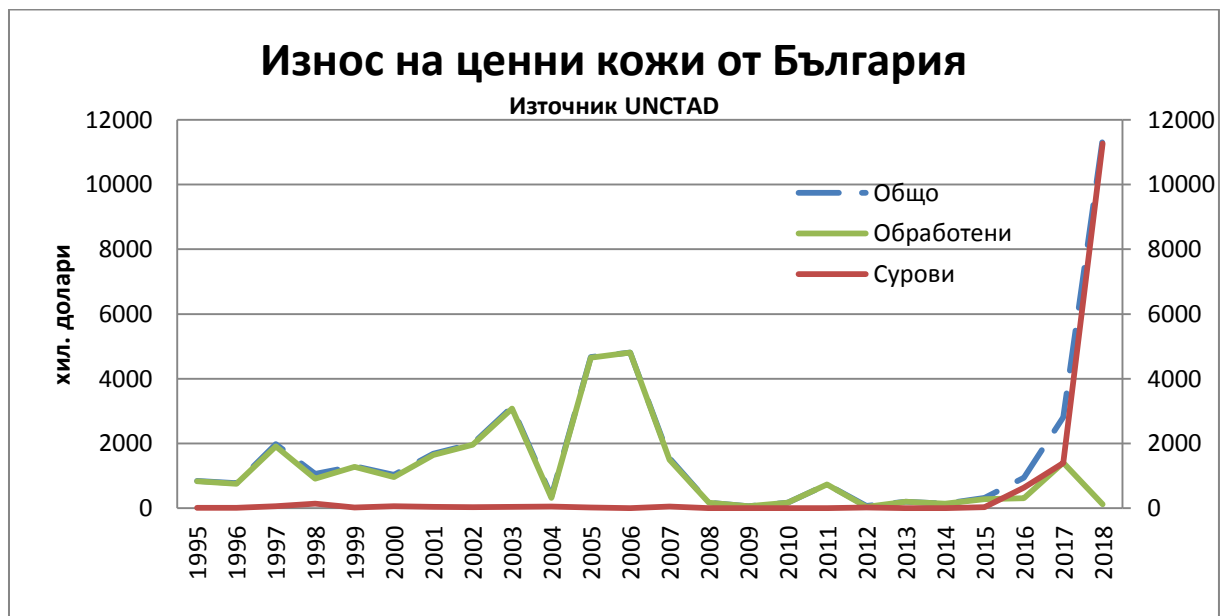
Посочените факти водят до силно неблагоприятни коефициенти на финансова автономност и на задължнялост. Освен това, фирмата поддържа между 50 и 70 хил. лв. задължения към персонала и още 20 хил. лв. задължения за социални осигуровки, което говори, че **като работодател тя не е изряден платец.**

Впечатление прави ежегодното чувствително нарастване на материалните запаси (суровини и материали, незавършено производство, готова продукция и животни), които вече надхвърлят 20.5 млн. лв. Би могло да се предположи, че ако реализира запасите си от готова продукция (остойностени на 12.723 млн. лв. към 2018 г.), тя може да се разплати за част от задълженията си. Но дори при това положение, дългосрочните финансови показатели ще останат негативни.

Заклучението, че „Фармпро“ ООД се намира в тежко финансово положение е валидно **при хипотезата, че тя се финансира при пазарни условия.** На практика, налице са

данни, че фермата за норки е свързана с производствения процес на птицекарнитите на „Градус“ АД и икономисва средства за третиране на страничните животински продукти на това голямо дружество – които СЖП, вместо да се изгарят, се използват като храна за норките. Предвид установеното безвъзмездно предоставяне на терен и родствената връзка между лицата, контролиращи двете фирми, следва да се заключи, че има голяма вероятност не всички двустранни операции да се осъществяват по пазарни цени. Така „Фармпро“ ООД може да продължи да работи още дълго, независимо че собственият ѝ капитал е отрицателен, а приходите минимални.

Пренебрежимо ниските приходи от продажби на „Фармпро“ насочват вниманието към друг момент, който заслужава специална проверка. Според цитирания регистър на UNCTAD, **от България през 2018 г. са изнесени ценни кожи с косъм на стойност 11.3 млн. долара** (виж Фиг. 3). Сумата е значителна на фона на нивата от предишни години и това повдига въпроса кой е реализирал този експорт. Единственият по-голям производител на ценни кожи в България е „Фармпро“ ООД, но фирмата не отчита продажби, а нарастване на запасите. Важно е да се установи дали продукцията на тази фирма действително се натрупва като материален запас – или всъщност се изнася, като **приходите не се отразяват във финансовите отчети**. Възможни са и други обяснения за установеното разминаване в данните, така или иначе, въпросът е с висок материален интерес и се нуждае от институционално внимание.

Регистърът на UNCTAD показва, че през 2018 г. от България са изнесени в Дания сурови ценни кожи на стойност 9.053 млн. долара, но през същата година е регистриран

и внос на сурови ценни кожи от Дания в България на стойност 9.055 млн. долара. Двете операции очевидно са свързани и отговорните институции лесно могат да установят дали не става дума за фиктивен внос – износ, целящ заобикаляне плащането на данъци или прикриване на търговски операции. Но дори случаят да не е такъв, остава да се обясни износът на сурови ценни кожи за Полша: през 2018 г. той е на стойност 1.946 млн. долара, докато единственият производител в България отчита 3 хил. лв. приходи от продажби. По-малки обеми от 272 хил. долара са изнесени за Гърция. И Дания, и Полша, и Гърция са водещи производители и износители на ценни кожи в Европа. С развития си пазар те дават възможност за пласмент и на по-малката по обем българска продукция.

IV. Рискове и екстерналии, свързани с отглеждането на норки в България

„Фармпро“ ООД има 25.3 млн. лв. натрупани задължения. Ежегодно около 500-600 хил. лв. се изплащат като заплати и още 100 хил. лв. като осигурителни вноски – а приходите от продажби са пренебрежимо ниски. При посочените параметри, фирмата не би могла да просъществува в реални пазарни условия. „Тайната“ е в интегрирането на фермата за норки в производствения процес на птицекарнициите на „Градус“ АД, с което се спестяват разходи за третиране на отпадъчни животински продукти.

От инвестиционното намерение на „Фармпро“ ООД, подадено до РИОСВ Стара Загора с цел издаване на комплексно разрешително²⁴, става ясно, че **80% от съдържанието на храните на норките са странични животински продукти**. За година, нормите са 23 100 тона СЖП и 5 775 тона брашна, протеини и други добавки (цит. стр. 6). „Градус“ АД е бил санкциониран през 2007 г. от районната ветеринарно-санитарна служба заради нерегламентирано изхвърляне на животински отпадъци в градското депо за смет, тоест управлението на СЖП е стар проблем за предприятието²⁵. Превръщането на отпадъците от птицекарницата в храна за норките отчасти го решава.

Моделът не е уникален за „Градус“ АД и „Фармпро“ ООД: според международната браншова организация IFF, храненето на животните с ценни кожи с отпадъци от месната индустрия е “оптимално устойчиво”²⁶. В същото време, подобно решение

²⁴ „Обосновка на приложимите условия за издаването на комплексно разрешително на „Фармпро“ ООД гр. Стара Загора, кв. Индуриален, Птицекарница Градус“. N 560-Н0/2017 г.

²⁵ Виж в тази връзка „Кланици с аромат на банкноти“. Мариета Велинова, в. „Банкер“, 04.11.2016:

<https://www.banker.bg/upravlenie-i-biznes/read/klanici-s-aromat-na-banknoti?reclid=497369>

²⁶ Виж <https://www.wearefur.com/responsible-fur/ethics/>

повдига **етични въпроси**: по каква логика използването на норки за оползотворяване на отпадъците на месната индустрия се счита за приемливо, а използването на кучета, котки или едри хищници – не. Не следва да пропуска и обстоятелството, че производството на ценни кожи от своя страна генерира голям обем животински отпадък, който също следва да бъде унищожаван по нормативно определен ред и при отделяне на финансов ресурс.

Етичната страна на бизнеса с ценни кожи има пряко отношение към неговата икономическа целесъобразност. Във Великобритания, забраната за отглеждане на животни за кожи през 2000 г. е аргументирана с „обществения морал“. Направено е заключението, че **жестокото отношение към животните е свързано с други форми на насилие в обществото**, особено насилие над жени и деца. Тогава водещи специалисти по етика подкрепят законодателството, като изтъкват, че „хората извличат изгоди от това да живеят в общество, в което жестокостта активно се възпира и се наказва от закона“²⁷.

Не може да има съмнение, че отглеждането на норки в клетки е жестоко отношение. Във фермата в с. Маджерито площта на **клетка, предназначена за две животни**, е 2250 кв. см²⁸. Числото на пръв поглед изглежда голямо, но всъщност е равно на 0.225 кв. м., или площта на 4 листа с формат А4. Естествените местообитания на вида са повърхностни течащи и стоящи води и крайречни гори, като индивидуалната територия на едно животно е с дължина няколко километра. Изследванията показват, че затворени в клетки, норките развиват физиологически и поведенчески разстройства, включително масово се самонараняват²⁹. Броят на животните, които дъвчат козината си и се самонараняват, в някои ферми в Швеция и Нидерландия достига 60%.

В протокол от рутинна проверка през 2017 г., обнародван от БАБХ по реда на ЗДОИ, се посочва, че **месечната смъртност във фермата в с. Маджерито е „между 0.5 и 1%“**³⁰. С други думи, условията на отглеждане във фермата са такива, че **ежемесечно умират между 500 и 1000 животни**. Жестокото отношение към тези животни има съществен, макар и труден за изчисление икономически ефект върху цялото българско

²⁷ Linzey, Andrew. The Ethical Case Against Fur Farming. 2002. <http://faada.org/userfiles/ethicalcase.pdf>

²⁸ Решение РД11-1809/30.08.2017 на БАБХ за предоставяне на достъп до обществена информация. Стр. 3, параграф 9.2.

²⁹ “The Ethical Case Against Fur Farming”, р. 3.4 Виж и научното становище за отглеждането на американска норка в България на Центъра за оценка на риска по хранителната верига, стр. 15-20

³⁰ Констативен протокол на ОДБХ – Стара Загора от 15.06.2017 г.

общество, тъй като уврежда общественния морал и намалява уважението към правата на индивида. В подкрепа на това заключение, Световната търговска организация е приела, че хуманното отношение към животните е въпрос на „обществен морал“ и съответно страните членки на СТО имат право да въвеждат регулации, касаещи правата на животните, които целят постигането на определени обществено значими политики³¹.

В икономическата теория под термина „екстерналии“ са познати въздействията, които един бизнес оказва на трети страни. Освен разяснените негативни екстерналии върху общественния морал и сигурност, отглеждането на американски норки за ценните им кожи е свързано с още две големи групи от отрицателни странични въздействия с потенциално висока икономическа цена. Първата касае избягалите от фермите животни³². Такива бягства са документирани неколккратно край с. Маджерито.

Според актуални изследвания, американската норка е установена в диво състояние в 24 европейски страни и е формирала размножаващи се популации в 19 от тях³³. Това, от своя страна, е свързано със следните отрицателни въздействия и рискове:

- Заплаха за местната фауна. Инвазивните американски норки са заплаха за много дребни бозайници и водолюбиви птици. Документирано е, че избягалите норки са допринесли за изчезването на критично застрашени европейски видове. Те са **унищожили животински популации** (напр. на водоплаващи птици в Шотландия) с **висока парична стойност в отрасли като лов и туризъм**.
- В допълнение към горното, борбата с инвазивните видове на територията на ЕС се извършва с публични средства. Премахването на потенциална популация от американски норки в България би било дейност на стойност милиони лева. За сравнение, постигането на 75% годишен контрол на популацията върху площ от 800 кв. км. в Ирландия надхвърля 1 млн. евро в 5-годишен период, а пълното освобождаване от норки на Южните Хебриди в периода 2001-2006 г. е струвало

³¹ House of Commons, Environment, Food and Rural Affairs Committee. „Fur trade in the UK“, p.15

³² За реалния риск от бягство на норки от фермата в с. Маджерито, виж Констативен протокол 005860/25.03.2019 г. на РИОСВ – Стара Загора, с Особено мнение на д-р Йордан Кошев, Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, БАН.

³³ Bouros et. al. 2016. Neovison vison: EU Non-native Organism Risk Assessment Scheme : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oIIq9yVGGqYJ:ftp://ftp.minambiente.it/PNM/Specie/Esotiche/Invasive/ValutazioneRischi/AS2016/American%2520mink%2520risk%2520assessment%2520FINAL.docx+&cd=1&hl=de&ct=clnk&gl=uk>

1.6 млн. паунда. В Испания, стратегията за премахване и контрол на американските норки се оценява на 1.886 млн. евро годишно³⁴.

- Преносители на зарази. Според научно становище на Центъра за оценка на риска по хранителната верига, „норките боледуват и могат да бъдат преносители на някои бактериални заболявания като салмонелоза, туларемия, лептоспироза, пастъорелоза, антракс и туберкулоза. Често причините за появата на заболяванията във фермите за норки са свързани с храненето на животните“³⁵.
- Щети на домашните животни. Според журналистически разследвания, пет години след откриването на фермата в с. Маджерито, „в селото почти не са останали хора, които да отглеждат домашни животни в дворовете си. Но норки в селото и землището му се виждат все по-често“³⁶.

Втората група негативни екстерналии е свързана с отпадъците и емисиите от фермата.

- От фермата в с. Маджерито, по съобщения на местни хора, се носи специфичен неприятен мирис, който няма общо с обичайните миризми от домашни животни. Това, от своя страна, влошава качеството на живота на местните жители и **засяга стойността на недвижимите им имоти.**
- В наличната официална документация не може да се открие информация как се третират трупове на норките след тяхното одиране³⁷. През юли 2019 г. в Окръжна прокуратура – Сливен постъпва сигнал, че на територията на открит рудник край твърдишкото село Боров дол от месеци се изсипват одрани трупове на норки – общо около 140 тона, според кмета на община Твърдица, което грубо съответства на 140 хил. мъртви животни³⁸. След като на този сигнал се дава публичност, са правени опити за прикриване на следите. Проверки на място на

³⁴ Ibid., Question 2.13

³⁵ Научно становище за оценка на риска чрез анализ на информация, свързана с отглеждането на американска норка за ценни кожи в животновъдни обекти на територията на Р. България. Изготвено съгласно Заповед РД-11-102/13.09.2107 на Директора на ЦОРХВ.

³⁶ „Законодателството – начин на употреба, или как се отглеждат норки за кожи в България“. Венелина Попова. „За истината“, 13.03.2019 г. В тази връзка виж и Протокол 18 /27.09.2018 на парламентарната Комисия по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите :<https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2592/steno/ID/5254>

³⁷ С Решение 1788/28.08.2019 на Директора на БАБХ, е отказано предоставяне на достъп до обществена информация относно унищожаването на животинските трупове, генерирани във фермите за норки.

³⁸ „40 камиона с одрани норки са загробени в твърдишко село, институциите мълчат“. Actualno.com, 30.07.2019 : https://www.actualno.com/sliven/40-kamiona-s-odrani-norki-sa-zagrobени-v-tvyrdishko-selo-instituciите-myIchat-news_772925.html

журналисти и активисти откриват труп на американска норка в напреднал стадий на разлагане.

V. Ползи и разходи от отглеждането на животни за ценни кожи в България

Дотук беше установено, че индустрията за отглеждане на животни за ценни кожи в България почти съвпада с дейността на „Фармпро“ ООД. Тази фирма има отрицателен собствен капитал, работи на загуба и не внася корпоративен данък в държавния бюджет. Видно е, че фирмата има натрупани над 25 млн. лв. задължения, а приходите ѝ от продажби са незначителни. При пазарни условия, тази дейност не би могла да продължава.

Дейността на „Фармпро“ ООД има икономическа логика само при положение, че се отчетат по-ниските разходи за третиране на СЖП от клиниците на „Градус“ АД, които формират 80% от храната на норките. Независимо от възможната ѝ ефикасност, тази вертикална интеграция не е приемлива, тъй като засяга обществения морал. Жестокото отношение към диви животни, затворени в клетка, за да се вземат само техните кожи и ползвани като начин да се намалят разходите за третиране на отпадъците от птицекаранти, е фактор, потенциално водещ до ръст на агресията в обществото.

Моралният риск е виден и от компромисите, които различни институции правят по отношение на дейността на „Фармпро“ ООД – включително спорната от правна гледна точка липса на прилагане на изискванията на чл. 67 ал. 1 от Закона за биологичното разнообразие по отношение на американските норки. Също така, ОДБХ – Стара Загора през 2017 г. издава разрешение за двойно увеличен капацитет на фермата, без да има промяна в размера на клетките, а само в нормите за площ на едно животно. Картината се допълва от твърде бавната реакция на прокуратурата по сигнала за тонове трупове на норки край гр. Твърдица.

Световните тенденции в бизнеса с ценни кожи са отрицателни. Забрани за отглеждане на животни, но и за преработване и търговия с ценни кожи, се приемат във все повече страни и градове. Това дава известни бизнес възможности на държавите, които не искат да се съобразят с глобалните тенденции – но на цената на загубена репутация. При това, основното търсене на ценни кожи в момента е от страна на Китай, а Китай бързо увеличава собственото си производство, което ще депресира цените. Други големи пазари на ценни кожи като Русия и САЩ също имат собствено производство.

Обективна прогноза е, че продуктите от ценни кожи с времето ще престанат да бъдат популярни предмети на лукса. Търсенето им няма да изчезне, но ще се ориентира в ниши, като производителите на продукти от ценни кожи вероятно ще включат отглеждането на животните в своите бизнес структури.

В този неблагоприятен бизнес климат, индустрията няма шансове за бъдещо развитие в България, освен с цената на увреждане на националната репутация. В същото време, страната няма особени традиции в отглеждането на животни за ценни кожи и съответно разходите от официална забрана на тази дейност – каквито са тенденциите в света – ще се ограничат до собствениците и заетите във фермата край с. Маджерито, свързаните с тях лица, и евентуално пропуснати данъчни приходи.

По отношение на данъчните приходи, ясно беше установено, че **„Фармпро“ ООД не внася корпоративен данък**. По отношение на заетостта, фирмата разпределя около 0.5 млн. лв. като заплати, но най-вероятно само част от тази сума се изплаща на работниците във фермата – около 30 на брой. Значително по-голям е броят на стопанствата и вилите в с. Маджерито, разположено едва на 8 км. от Стара Загора, които са изложени на неблагоприятни въздействия от фермата за норки, обезценяващи техните имоти.

На база на приведените данни и извършения анализ, може да се стигне до следното заключение:

- (1) Щетите за обществения морал и репутацията на България,
- (2) заедно с рисковете за населението от пренос на зарази и
- (3) рисковете за биоразнообразието от инвазивната американска норка, в допълнение към
- (4) обезценката на имотите на жителите на с. Маджерито и щетите за личните стопанства, на фона на
- (5) несигурната финансова отчетност на инвеститора и
- (6) основателни съмнения за привилегировано третиране от институциите, в допълнение към

(7) потенциални значителни публични разходи за борба с инвазивния вид – вероятно в размер на 1 млн. лв. годишно,

внушително надхвърлят реалните и потенциалните публични икономически ползи от отглеждането на животни за ценните им кожи: около 0.5 млн. лв. разходи за възнаграждения и 0.1 млн. лв. разходи за социални осигуровки, извършвани от компания с отрицателен собствен капитал и силно неблагоприятни финансови показатели.

С оглед изложеното се налага извода, че възможно най-скоро Република България следва да приеме законодателство, забраняващо отглеждането на животни с основна цел ценните им кожи, като се определи преходен период, достатъчен за възстановяване на реално направените производствени инвестиции (но не по-дълъг от 3 години). Отделно от това, проблемът за третирането на страничните животински отпадъци трябва да получи възможно най-сериозно институционално внимание.

Димитър Събев

10 септември 2019 г.